

מפקדי בני ישראל במדבר
לפרשת במדבר

8. שמות ל"ח – המפקד הראשון

כא אלה פקודי המשכן משכן העדת אשר פקד על-פי משה עבדת הלויים ביד איתמר בן-אהרן הכהן. .... **כה** וכסף פקודי העדה מאת כפר ואסף ושבע מאות וחמשה ושבועים שקל בשקל הקדש. **כו** בקע לגלגלת מחצית השקל בשקל הקדש לכל העבר על-הפקדים מן עשרים שנה ומעלה כל-יצא צבא בישראל תפקדו אתם לצבאתם אתה ואהרן.

9. במדבר כ"ו – המפקד השלישי

נב וידבר יהוה אל-משה לאמר. **נג** לאלה תחלק הארץ בנחלה במקדש שמות. **נד** לרב תרבה נחלתו ולמעט תמעיט נחלתו איש לפי פקדיו יתן נחלתו. **נה** אך-בגורל יחלק את-הארץ לשמות מטות-אבתם ינחלו. **נו** על-פי הגורל תחלק נחלתו בין רב למעט.

10. במדבר א', מ"ה-מ"ו – סיכום המפקד השני

ויהיו כל פקודי בני ישראל לבית אבתם מן עשרים שנה ומעלה כל יצא צבא בישראל. ויהיו כל הפקדים שש מאות אלף ושלשת אלפים וחמש מאות וחמשים.

11. רש"י על שמות ל', טו-טז

ואי אפשר לומר שהמניין הזה (- בספר שמות) הוא האמור בחומש הפקודים, שהרי נאמר בו (במדבר א', א) 'באחד לחדש השני, והמשכן הוקם באחד לחדש הראשון, שנאמר (שמות מ', ב) 'ביום החדש הראשון באחד לחדש תקים את המשכן'. ומהמניין הזה (- בשמות) נעשו האדנים, משקלים שלו, שנאמר (שמות ל"ח, כז) 'ויהי מאת ככר הכסף לצקת את אדני הקדש'. הא למדת: שתיים היו: אחת בתחילת נדבתן, אחרי יום הכיפורים בשנה ראשונה, ואחת בשנה שנייה באייר, משהוקם המשכן.

עתה מתבלטת השאלה:

ואם תאמר: וכי אפשר שבשניהם היו ישראל שווים ו' מאות אלף וגי' אלפים וחמש מאות וחמשים? שהרי בכסף פקודי העדה נאמר כן (שמות ל"ח, כו), ובחומש הפקודים - אף בו נאמר כן (במדבר א', מו)... והלא בשתי שנים היו! ואי אפשר שלא היו בשעת מניין הראשון בני י"ט שנה שלא נמנו, ובשנייה נעשו בני כ'.

תשובה לדבר: אצל שנות האנשים, בשנה אחת נמנו, אבל למניין יציאת מצרים היו שתי שנים. לפי שלציאת מצרים מונין מניסן, כמו ששנינו במסכת ראש השנה (גמרא דף ב ע"ב), ונבנה המשכן בראשונה והוקם בשנייה, שנתחדשה שנה באחד בניסן. אבל שנות האנשים מוניין למניין שנות עולם המתחילין מתשרי. נמצאו שני המניינים בשנה אחת: המניין הראשון היה בתשרי לאחר יום הכיפורים, שנתרצה המקום לישראל לסלוח להם ונצטוו על המשכן, והשני באחד באייר.

12. הרמב"ן לפסוק י"ב, בראש פרשת כי תשא

א. ואני תמה: ואיך ייתכן שיהיה קהל גדול כמוהו, ולא ימותו בו בחצי שנה למאות ולא לפים? והנה לפי דברי הרב (- רש"י) עמדו כשבעה חודשים ולא מת אחד, וכתוב (במדבר ט', ו) 'ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם' (- שלפי פשוטו מעיד הכתוב הזה - שזמנו 'בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים בחדש הראשון' - שמתו אנשים במחנה).

ב. ועוד קשה לי: כי מניין שנות האנשים איננו למניין שנות עולם, מתשרי, אבל הוא מעת לעת - מיום היוולדו, לכך נאמר בהם 'עשרים שנה ומעלה' - שיהיו שנים שלמות להם. וכן בכל מנייני התורה בשנות האדם, כך הם נמנים מעת לעת, כמו שאמרו במסכת ערכין (דף יח ע"ב)... אם כן כל הנוולדים מתשרי ועד אייר השלימו שנה בינתיים, ונתרבו בין שני המניינים עם רב.

1. במדבר א'

א וידבר יהוה אל-משה במדבר סיני באהל מועד **באחד** לחדש השני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים לאמר. **ב** שאו את-ראש כל-עדת בני-ישראל למשפחתם לבית אבתם במקדש שמות כל-זכר לגלגלתם. **ג** מן עשרים שנה ומעלה כל-יצא צבא בישראל תפקדו אתם לצבאתם אתה ואהרן.

2. במדבר ט', א' – הציווי על פסח מדבר

וידבר ה' אל משה במדבר סיני בשנה השנית לצאתם מארץ מצרים בחדש הראשון לאמר

3. במדבר ז', א' – א' ל"חודש הראשון" (ניסן)

ויהי ביום פלות משה להקים את המשכן, וימשח אותו ויקדש אותו ואת כל כליו ואת המזבח ואת כל כליו וימשחם ויקדש אתם

4. במדבר כ"ו

א ויהי אחרי המגפה {פ} ויאמר יהוה אל-משה ואל אלעזר בן-אהרן הכהן לאמר. **ב** שאו את-ראש כל-עדת בני-ישראל מן עשרים שנה ומעלה לבית אבתם כל-יצא צבא בישראל. **ג** וידבר משה ואלעזר הכהן אתם בערבת מואב על-גידן ירחו לאמר. **ד** מן עשרים שנה ומעלה כאשר צנה יהוה את-משה ובני ישראל היצאים מארץ מצרים.

5. במדבר ג' – מפקד הלויים מן חודש ומעלה

יד וידבר יהוה אל-משה במדבר סיני לאמר. **טו** פקד את-בני לוי לבית אבתם למשפחתם כל-זכר מן-חדש ומעלה תפקדום. **טז** ויפקד אתם משה על-פי יהוה כאשר צנה.

6. במדבר ד' - מפקד הלויים מן שלושים ועד בן חמישים

א וידבר יהוה אל-משה ואל-אהרן לאמר. **ב** נשא את-ראש בני קהת מתוך בני לוי למשפחתם לבית אבתם. **ג** מן שלשים שנה ומעלה ועד בן-חמשים שנה כל-בא לצבא לעשות מלאכה באהל מועד.

כא וידבר יהוה אל-משה לאמר. **כב** נשא את-ראש בני גרשון גם-הם לבית אבתם למשפחתם. **כג** מן שלשים שנה ומעלה עד בן-חמשים שנה תפקד אותם כל-הבא לצבא לעבד עבדה באהל מועד.

כט בני מררי למשפחתם לבית-אבתם תפקד אתם. **ל** מן שלשים שנה ומעלה ועד בן-חמשים שנה תפקדום כל-הבא לצבא לעבד את-עבדת אהל מועד.

7. מפקד השבטים ומפקד הזגלים בהשוואה למפקד בערבות

מואב:

במדבר א'	במדבר ב'	במדבר כ"ו
(זגלים)	(ערבות מואב)	
46,500	43,730	ראובן
59,300	22,200	שמעון
45,650	40,500	גד
74,600	76,500	יהודה
54,400	64,300	יששכר
57,400	60,500	זבולון
40,500	32,500	אפרים
32,200	52,700	מנשה
35,400	45,600	בנימין
62,700	64,400	דן
41,500	53,400	אשר
53,400	45,400	נפתלי
603,550	601,730	סה"כ

חושש במה שנעדרים על ידי מיתה כמה בני אדם בכל גדוד. אך בעת שנדרש לצאת למלחמה, והוא בראשם, מצווה לפקוד את כל הדודים ולמלאות משאר בני מדינתו מספר הידוע, עד שנכנס בעומק המלחמה. (וכש)המלך כבר יוצא בראש, שוב אינו מקפיד להשלים הנעדרים במלחמה.

וכך היה בישראל: ידוע היה סך יוצאי צבא בכלל, אך נחסרו בזה המושך... וגם יצאו מן המחנה כל צרוע וכל זב, ונצטוו כעת למלאות, וגם לדעת ראשי כל גדוד, כאשר יובא בסמוך. וכל זה היה המקום והשעה גורם. משום כך פירש הכתוב שהיה במדבר סיני, ובאחד לחודש השני (בשנה השנית), לא רחוק משעת היציאה לדרך. ואחר כך (- אחר היציאה למדבר), אף על גב שנחסר הרבה על ידי מתאוננים ומרגלים ועוד, מכל מקום כבר הופיע ה' בכבודו יתברך על זה האופן (- ולא חש להשלמת הנעדרים).

19. קאסוטו לספר שמות ל"ח, ח

אשר לבעיית התאריכים, אפשר לפתור אותה מתוך מה שמלמדות אותנו התעודות שנתגלו במארי (מאה י"ח לפני סה"ל) על דבר המפקד שנערך שם. תעודות אלו מוכיחות, שעריכת מפקד לא הייתה דבר קל הנעשה ביום אחד, אלא שהייתה דורשת זמן לא קצר (עיין שמ"ב כ"ד, ח). הפקידים היו עורכים רשימות על לוחות טין, ולבסוף היו פקידים מיוחדים ממינינים את הלוחות ובודקים אותם, ועושים מתוכם חשבונות, ומעלים מתוכם את תוצאות המפקד. בישראל, עד כמה שאפשר לשער, לא היו משתמשים בלוחות טין כמנהג בני מסופוטמיה, אלא בחרסים... אבל השיטה הייתה בוודאי אותה השיטה. ולפי זה אפשר להניח שכך היא כוונת הכתוב: בשנה הראשונה לצאת בני ישראל מארץ מצרים, בו בזמן שהיו האומנים עסוקים במלאכת המשכן, התנהלו הפעולות הראשונות של המפקד: עמדו בני ישראל אחד לאחד לפני הפקידים הממונים על כך, ואלה רשמו את שמותיהם על חרסים וקיבלו מכל אחד מהם כסף במשקל מחצית השקל. וכסף זה שימש למלאכת המשכן, לעשיית האדנים. לאחר שנגמרו כל הפעולות לרשימת בני ישראל, ולאחר שעבר חודש ניסן, החודש המוקדש לחג הקמת המשכן ולחג הפסח, התחילו, ביום הראשון לחודש השני של השנה השנייה, הפעולות למיון החרסים ולבדיקתם ולחישוב החשבונות על ידי האנשים הממונים על פעולות אלו, נשיאי העדה הנזכרים במדבר א', ד ואילך. ופעולות אלו נעשו, כפי מה שכתוב במפורש שם (פסוק ב ועוד) במספר שמות, כלומר על ידי שמנו וספרו את השמות הרשומים על החרסים. ואף על פי שעברו חודשים אחדים מהתחלת המפקד, וכבר מתו אנשים אחדים מאלה שרשמו, וצעירים אחדים הגיעו כל פנים המספר הכללי שעלה מתוך חשבונות המפקד היה שווה בדיוק למספר חצאי השקל שניתנו בשנה הראשונה, משום שהחשבונות נעשו מתוך החרסים שנכתבו בה בשעה שניתנו חצאי השקלים.

כך ניסח קאסוטו את השאלה:

תאריך המפקד של בני ישראל היה לפי במדבר א' באחד לחודש השני בשנה השנית לצאת בני ישראל מארץ מצרים, ואילו המשכן הוקם לפי שמות מ', ב באחד לחודש הראשון של אותה שנה, כלומר חודש ימים לפני המפקד. ואם כן הוא, איך אפשר הדבר שבמלאכת המשכן שנגמרה כבר לפני החודש הראשון, השתמשו בכסף של המפקד שנערך בחודש השני?

עוד קשה שבשמות ל"ח, כו נזכר כדבר ידוע כבר בשעת עשיית המשכן מספר הפקודים 603,550, ואילו לפי במדבר א', מו יצא מספר זה מן המפקד שבחודש השני.

20. במדבר א', י"ח

ואת כל העדה הקהילו באחד לחודש השני, ויתילדו על משפחתם לבית אבתם במספר שמות מבין עשרים שנה ומעלה לגלגלתם.

21. הרב אלחנן סמט

מיון החומר הכתוב לא נעשה החל מן האחד לחודש השני בשנה השנית, כפי שכתב קאסוטו, אלא הוא הסתיים בתאריך זה. הקהלת העדה באחד לחודש השני היא פעולת הסיים החגיגי של המפקד כולו.

אבל יותר נכון שנאמר שכן אירע מעשה: שהיו ישראל בשעת מניין ראשון תר"ג אלף ותק"ן, ומתו מהם הרבה בשבעה החודשים כונהג שבעולם, ובני עשרים משלימים שנתם מתשרי ועד אייר, ואירע הדבר שהיו המשלימים כמניין המתים.

13. ראב"ע, בניאורו הקצר לשמות ל"ח, כ"ה

והתימה שהיה מספרם בשנה השנית כמו בשנה הראשונה, גם הוא נכון (- אפשרי), כי הנה אחר תשע ושלושים שנה אין בין שני המספרים (- של המפקדים שנעשו) רק אלף ושמונה מאות ועשרים (- זהו ההפרש בין המפקד הראשון, שסכומו גדול יותר, לבין המפקד בפרשת פינחס שסכומו קטן יותר).

14. במדבר כ"ו, ס"ד-ס"ה

ובאלה לא היה איש מפקודי משה ואהרן הכהן אשר פקדו את בני ישראל במדבר סיני. כי אמר ה' להם: מות ימותו במדבר, ולא נותר מהם איש כי אם...

15. ר' מרדכי יפה, בעל הלבושים, בפירושו על רש"י "לבוש האורה" (שמות ל', ט"ז)

מה שכתב רמב"ן... דבר תימה וחלוש מאוד ואין הדעת סובלתו, ואני תמה מאוד מאיש נבון וחכם גדול כמוהו, איך ידבר כדברים האלה, דברים שבמקרה ימלאו סך כזה שווה בשווה. באמת בעיני הוא אחת מן הנמנעים, אם לא על ידי הנס.

16. המשך הרמב"ן ממקור 12

אבל לפי דעתי אין השוואת המניינים האלה שאלה כלל. כי במניין הראשון נמנה שבט לוי עמקן, כי עדיין לא נבחר ולא יצא מכלל העם, ובמניין השני נאמר לו (במדבר א', מט) 'אך את מטה לוי לא תפקד' ואת ראשם לא תשא בתוך בני ישראל. והנה המשלימים שנתם, שנעשו בין שני המניינים בני עשרים שנה, היו קרוב לעשרים אלף (- כי מספר הלוויים מבין חודש ומעלה היה כעשרים ושניים אלף).

17. ראב"ע בניאורו הקצר לשמות ל"ח

הנה נפקדו כל ישראל בשנה הראשונה. ובעבור שאמר הכתוב (דברים י', ח) 'בעת ההוא הבדיל ה' את שבט הלוי' (- הכוונה: לאחר חטא העגל) לא נתנו הלוויים כופר נפשם (- מחצית השקל) כי נתונים הם להשם.

18. הנצי"ב ב"העמק דבר" על במדבר א', א'

במדבר סיני - פירש הכתוב המקום, אף על גב שאין צריך לדבר, שהרי ידוע דאזהל מועד - טרם נסעו בראשונה - היה במדבר סיני, מכל מקום בא להודיע בזה דתכלית המניין אז... לא היה כי אם משום שהיה במדבר סיני. והיו נצרכים לילך כל המדבר הגדול עד בואם אל ארץ נושבת, ולא היה אפשר כי אם בהשראת שכינה בהפלגה יתרה. והיו נמשלים באותה שעה כמו מלך ההולך בראש צבאו במדבר למלחמה. ואין מלך הולך בעצמו ובכבודו, כי אם במחנה כבודה והגונה לפי כבודו. כך היה נדרש להשראת שכינה בזה האופן דווקא (- שיהיו בני ישראל היוצאים למדבר בסך מסוים, כדי שתהא השכינה שורה בקרבם).

והנה, כבר עמדו ברבה (- במדבר רבה א, י) וגם הרמב"ן ז"ל על גוף המניין, שנשתנו כאן ובמניין אדנים שהיה כמה ירחים קודם. והרבה דברים נאמרו בזה.

ולדעתי, באשר לא נמנו כי אם יוצאי צבא - היינו הראויים להימנות בחיל המלך למלחמת הכנענים - והיה במניין הראשון שש מאות אלף גו' אלפים וחמש מאות וחמישים, ונקבע על זה הסך השראת השכינה, והיה ידוע נדרש להיות במדבר זה הסך. ומאז ואילך אפילו נעשו עוד הרבה בני עשרים, מכל מקום לא נכנסו לצבא להימנות כי אם בהיפקד על ידי מיתה או סיבה אחרת שיצאו חוץ למחנה, היו נצרכים למלאות זה הסך מבני עשרים אחרים.

וב(עת) היותם עומדים במקום אחד, לא חש הקב"ה לצוות למלאות הצבא. עד שהגיע קרוב לעשרים יום בחודש השני, שאז היו מיועדים לצאת לדרך (להלן י', יא), וה' בראשם, כמלך בראש צבאיו, על כן בא הציווי לחזור ולמנות ולמלאות זה הסך. וימלכותא דרקייעא כמלכותא דארעא' - שכל מלך לפי ערכו יודע כמה יהיו יוצאי צבא בחילו, וכמה גדודים, ואיזה סך בכל גדוד, עד שנתמלא הסך שנדרש. ומכל מקום, בעת מנוחה במדינה, אינו